

ПРОЕКТИ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ТА ЇХ РОЛЬ В ЕКОНОМІЦІ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті розглянуто питання розвитку, сучасного стану та значення проектної діяльності в межах транскордонного співробітництва Закарпатської області. Досліджено вплив на економіку області спільних транскордонних проектів, які впроваджувалися та реалізовувалися в рамках програм щодо прикордонного співробітництва Європейського інструменту сусідства і партнерства.

The article deals with the question of development, current situation and importance of the project activity within the Cross-border Cooperation of Transcarpathian region. The effect on the regional economy of joint cross-border projects which are implemented and realized in the framework of the CBC European Neighborhood and Partnership is researched.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Транскордонне співробітництво (ТКС) є одним із дієвих інструментів, який активно використовується всіма прикордонними територіями на шляху до Західноєвропейської інтеграції України. Закарпатська область не є винятком із цього загальнодержавного правила, адже вона має всі можливості для розвитку і ведення найактивнішої діяльності. Події, які відбулися на Європейському континенті, впритул наблизили Україну до кордону ЄС, чому сприяло входження у 2004 році Угорщини, Словаччини, Польщі та у 2007 році Румунії до складу ЄС. Закарпатська область у цьому випадку займає дуже вигідну позицію, оскільки має спільний кордон з усіма цими країнами. Варто зазначити, що це слугує певним стимулом до розвитку більш тісної співпраці прикордонних територій та поглиблення ТКС, які мають спільні проблеми та соціально-економічні зв'язки, що склалися історично, досвід та підтримку вищезазначених країн-членів, сприяння Ради Європи та інших уповноважених органів. Спільні проекти в межах транскордонного співробітництва передбачають вирішення питань різноманітного характеру – економічного, соціального, культурного, екологічного тощо.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Дослідженням питань щодо впливу транскордонних проектів на розвиток економіки регіонів присвячено велику кількість наукових робіт українських вчених: П. Ю. Беленького, В. С. Будкіна, Б. М. Данилишина, М. І. Долішнього, Н. А. Мікули. Вивченням процесів транскордонного співробітництва Закарпатської області займаються такі дослідники: Є. Кіш, В. П. Мікловда, М. А. Лендел, П. Ю. Студеняк, І. М. Чучка, С. І. Устич.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Основною проблемою, яка досліджується і потребує вироблення конкретних заходів до вирішення, є подолання протиріччя «центр-регіон», адже місцеві органи влади не мають достатньо повноважень, щоб впроваджувати і реалізовувати проекти ТКС (від їх зародження і на всіх етапах їх життєвого циклу) без значного втручання держави. Водночас залишається недостатньо відпрацьованим питання щодо інформаційного забезпечення громадян області саме у напрямку проектної діяльності в межах транскордонного співробітництва, що певним чином перешкоджає активізації його розвитку. Результатом цього мало б стати залучення більшого обсягу коштів в економіку області із європейських програм Європейського інструменту сусідства та партнерства (ЄІСП) та інших.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз впливу існуючих проектів транскордонного співробітництва на економіку Закарпатської області, механізму взаємодії

учасників проектів та вплив інформаційного забезпечення громадян на активізацію проектної діяльності області.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перспективи, які відкрилися для України з підписанням у 2005 році стратегічно важливого Плану дій «Україна–ЄС» та інших не менш важливих двосторонніх угод, поставили перед країною завдання ефективного використання такого інструменту у відносинах з сусідніми державами на західному кордоні як транскордонне співробітництво.

Серед пріоритетів такої співпраці було формування конкурентоспроможних регіонів, створення спільних проектів, підписання нових двосторонніх угод. Закарпатська область є однією із унікальних західних областей України, оскільки має спільні кордони з чотирма країнами-членами ЄС. На північному заході кордон із Польщею, загальна довжина якого складає 130 кілометрів, далі продовжується кордон зі Словаччиною – 98,5 кілометрів, з південної сторони області кордон з Угорщиною, який складає 130 кілометрів, і четвертою країною-сусідом з найдовшим спільним кордоном є Румунія – його довжина 205,4 кілометри.

Ученими визначено специфічні риси Закарпатської області, які характеризують чотири виміри політико-географічного розташування області:

- специфіка географічного розташування області по відношенню до території всієї України;
- специфіка географічного розташування по відношенню до країн Центральної Європи;
- економіко-географічне розташування по відношенню до загальноєвропейських та українських транспортних комунікацій;
- соціально-економічне і соціально-демографічне розташування [1, с.4–6].

Закарпатська область має багатий досвід транскордонного співробітництва:

- виступила ініціатором створення в 1993 році Карпатського Єврорегіону;
- є активним учасником у Програмах сусідства;
- здійснює дослідження і розвиток транскордонного та міжрегіонального співробітництва;
- активізує свою діяльність у впровадженні стратегічно важливих проектів транскордонного співробітництва;
- є важливою територією щодо впровадження інноваційних програм та проектів ЄС.

Карпатський регіон було створено на базі чотирьох західних областей України (серед яких і Закарпатська), чотирьох регіональних територіальних одиниць Польщі, тринадцяти районів Словаччини та п'яти адміністративних одиниць Румунії. Метою створення Карпатського єврорегіону, перш за все, було бажання регіональних та місцевих органів управління співпрацювати задля покращення свого соціально-економічного співробітництва, адже ці території є периферійними, але, водночас, мають багато переваг щодо інших адміністративних одиниць своєї держави, тому що знаходяться на перехресті трансєвропейських і євразійських торгівельно-економічних, енергетичних, транспортно-інфраструктурних та інших матеріальних потоків (рис. 1). Співробітництво між Україною, Угорщиною та Румунією пов'язує спільне історичне минуле, оскільки Закарпатська область протягом століть входила спочатку до складу Австро-Угорщини, а пізніше – до Угорщини, звідси і спільні мовні риси, культурні та релігійні погляди.

З метою вирішення проблем розвитку прикордонної та транспортної інфраструктури, захисту спільних кордонів, екологічної безпеки, спрощення процедур перетину кордону, захисту та боротьби з економічною злочинністю, охорони навколишнього середовища, розвитку інфраструктури та реалізації конкретних проектів транскордонного співробітництва у 2000 році місцевими органами управління укладено тристоронню Угоду про транскордонне співробітництво Закарпатської області, Угорської області Саболч-Сатмар-Берег та Сату-Марського повіту Румунії.

Наступним кроком у розвитку транскордонного співробітництва стало створення на території області спеціальної економічної зони та території пріоритетного розвитку «Закарпаття» з метою залучення іноземного інвестора та поглиблення міжнародного співробітництва. Важливе значення для поглиблення транскордонної співпраці мала низка

нормативно-правових документів, прийнятих як на території області, так і на рівні держави. Серед них: Стратегія розвитку транскордонного співробітництва в Карпатському регіоні «Карпати 2004–2011» [2], Стратегія економічного та соціального розвитку України «Шляхом європейської інтеграції» на 2004–2015 роки [3], Концепція сталого розвитку Закарпаття, Програма розвитку транскордонного співробітництва Закарпатської області (кожного року починаючи з 2004), Регіональна стратегія економічного та соціального розвитку Закарпатської області до 2015 року [4], Державна програма розвитку транскордонного співробітництва на 2011–2015 роки [5].

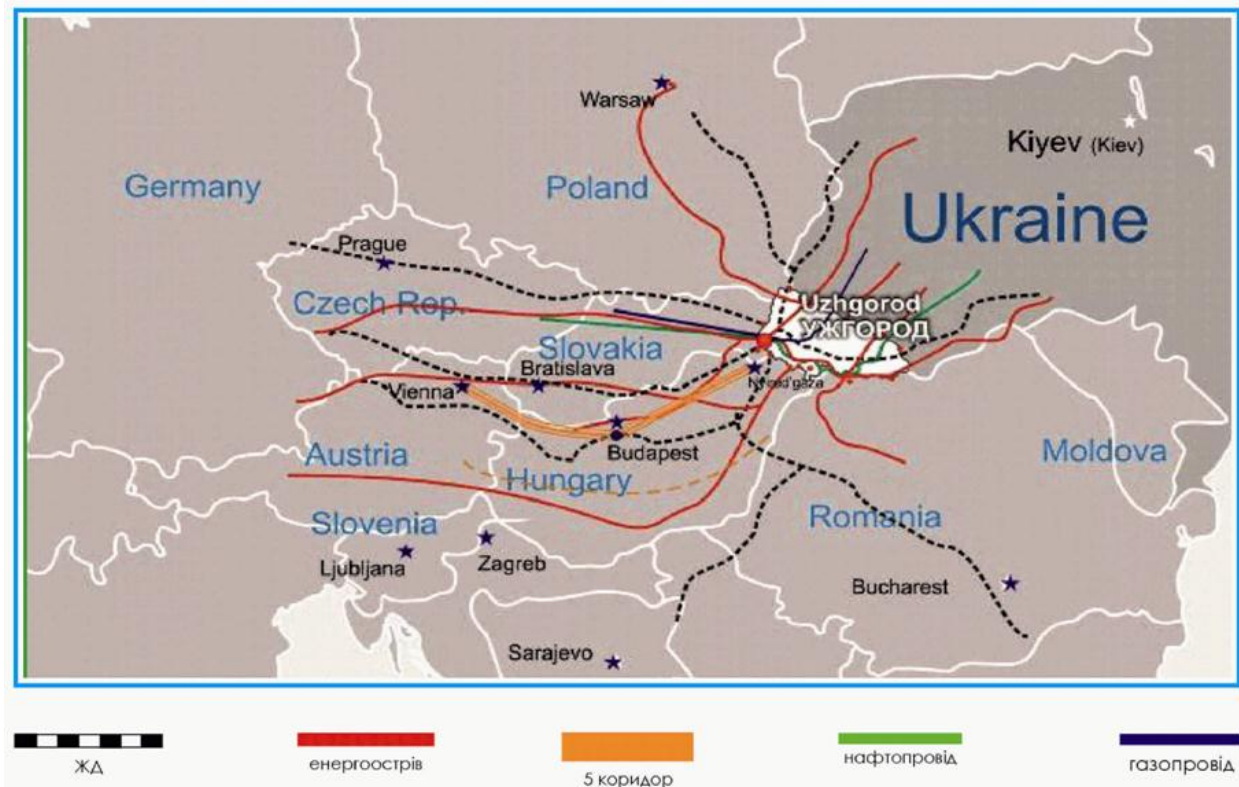

Рис. 1. Доступ до розвиненої транспортної інфраструктури

Закарпатська область з її геополітичними можливостями не тільки реально пристосована, але й покликана бути містком, тобто зв'язуючою ланкою між ЄС та Україною. Такою особливою роллю регіон завдячує своєму географічному положенню, історії та національній структурі населення.

Закарпатська область виступає одним із найбільш активних учасників транскордонного співробітництва в Україні. Вона багато років поспіль бере участь в реалізації усіх програм сусідства, які діють на східному кордоні ЄС: TACIS, INTERREG, FARE, CADSES, ENPI. Як результат, існує ціла низка успішних проектів, реалізованих в області за фінансової підтримки ЄС. Зокрема, йдеться про таке:

- 1) проект соціально-медичної реабілітації дітей в дитячій обласній лікарні;
- 2) проект розвитку мережі очистки стічних вод «Чиста Вода»;
- 3) проекти будівництва протипаводкових об'єктів та управління паводками у басейнах річок області;
- 4) проект розвитку малого та середнього бізнесу;
- 5) проведення капітального ремонту під'їзних шляхів до пунктів пропуску на українсько-угорському кордоні;
- 6) заснування низки туристично-інформаційних центрів;
- 7) побудова вантажного терміналу у пункті пропуску Ужгород, що дало можливість збільшити потік вантажного автотранспорту з 150 до 500 одиниць на добу;
- 8) проведення реконструкції пункту пропуску «Чоп–Загонь» на кордоні з Угорщиною.

Загалом реалізовано проектів на суму понад 10 млн. євро.

Перші кроки зі створення транскордонного індустріального парку (ТІП) в Україні були здійснені саме в Закарпатській області. На виконання затвердженої в 2006 р. Кабінетом Міністрів України Концепції створення індустріальних (промислових) парків [6], рішеннями Закарпатської обласної адміністрації (від 26.06.07 р.) [7] та Закарпатської обласної ради (від 12.03.2008 р.) [8] схвалено Програму створення індустріальних парків на території області, якою, передбачається їх створення саме на кордоні України з ЄС, зокрема:

- на українсько-угорському кордоні в с. Дийда Берегівського району та м. Чоп Ужгородського району;
- на українсько-словацькому кордоні в с. Соломоново Ужгородського району;
- українсько-румунському кордоні в с. Дякове Виноградівського району.

Так, 14 липня 2010 р. підписано Грантову угоду між Закарпатською обласною радою та представництвом Європейської Комісії на виконання впродовж двох років проекту «Розробка документів для створення транскордонного парку з елементами логістики «Берег-Карпати» в рамках Програми транскордонного співробітництва Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна 2007–2013 [9]. В рамках цього проекту важливу увагу приділено вивченню досвіду створення та функціонування ТІП «Хайлігенкройц–Сентготтхард» на австрійсько-угорському кордоні. Для цього здійснюються робочі поїздки експертів Закарпатської області до Угорщини. Крім того, проведено низку заходів (міжнародні конференції та бізнес-форуми) з обговорення питань створення та функціонування цього ТІП із залученням науковців, підприємців, чиновників обох країн та ін. У 2013–2015 рр. заплановано провести комунікації та побудувати індустріальний інкубатор площею 5000 м², який дозволить промисловим компаніям розпочати роботу.

Варто зауважити, що нова європейська регіональна політика у 2007–2013 роках передбачає зосередження дій на трьох головних цілях:

1. Конвергенція.
2. Підвищення регіональної конкурентоспроможності.
3. Європейське територіальне співробітництво.

Відповідно до загальної політики ЄС в рамках України, а саме на території Закарпатської області, діють дві програми прикордонного співробітництва – Програма прикордонного співробітництва Європейського інструменту сусідства та партнерства «Угорщина – Словаччина – Румунія – Україна» на 2007–2013 роки та Програма прикордонного співробітництва Європейського інструменту сусідства та партнерства «Польща – Білорусь – Україна» на 2007–2013 роки. Загальний бюджет цих програм відповідно становить 68638283 євро та 186201367 євро [9; 10]. Із майже 150 проектів було відібрано 47, тринадцять з яких підготовлено та подано суб'єктами Закарпатської області, загальною вартістю приблизно 6,5 мільйонів євро.

Серед прийнятих проектів в рамках програми прикордонного співробітництва ЄІСП «Угорщина – Словаччина – Румунія – Україна» на 2007–2013 рр.:

- «Сталий розвиток природних ресурсів у басейні річки «Тиса» з бюджетом – 111 500,00 євро;
- «Подальший розвиток і гармонізація програм протипаводкових заходів регіону Верхня Тиса, встановлюючи протипаводкові системи моніторингу» з бюджетом – 961 560,00 євро, аплікантом проектів є Закарпатське обласне виробниче управління меліорації і водного господарства;
- Розробка документації зі створення транскордонного індустріального парку з елементами логістики «Берег – Карпати», аплікантом проекту є Закарпатська обласна виробнича рада (бюджет – 340 358,36 євро);
- Біоенергія Карпат, аплікант проекту – Агентство регіонального розвитку та транскордонного співробітництва «Закарпаття» (бюджет – 387 100,00 євро);
- «Європейська колиска», аплікант проекту – Закарпатська обласна дитяча лікарня (бюджет – 499 136,00 євро).

– Кордони для людей, аплікатор проекту – УМГО «Інститут транскордонного співробітництва» (бюджет – 435 746,89 євро).

Крім цього, за рахунок Програми вдалося вирішити питання з фінансування розбудови пунктів пропуску, які мають важливе економічне значення; це Лужанка – Берегшурань (на угорському кордоні), Дяково – Халмеу (кордон з Румунією) та Ужгород – Вишне Немецке (на словацькому кордоні). На розбудову цих пунктів пропуску Європейською Комісією виділено 10,2 млн. євро [11].

Загальна вартість великомасштабних інфраструктурних проектів транскордонного співробітництва на період 2011–2015 рр. становить 55274,8 тис. євро, у тому числі, грантова частина для України – 40372,9 тис. євро. Розмір фінансової участі України в реалізації зазначених проектів орієнтовно становить 48 305,8 тис. гривень. Остаточна сума співфінансування українською стороною визначається після підписання Європейським Союзом відповідних контрактів із замовниками проектів [12]. Так, зокрема, загальний обсяг фінансування заходів транскордонного співробітництва по Закарпатській області за 2011 рік склав 1185000 грн., у тому числі, за рахунок обласного бюджету – 663000 грн., а за рахунок міжнародної технічної допомоги – 522000 грн. [5].

Загалом, у рамках різних програм та проектів транскордонного співробітництва до Закарпаття надійшло вже більше 20 млн. євро.

На сьогоднішній день у Закарпатській області реалізуються проекти, що мають безпосередній вплив на якість транскордонного співробітництва. Одним із них є проект «СВС Парламент», підтриманий Європейською Комісією в рамках Програми ENPI «Угорщина – Словаччина – Румунія – Україна». Проект «СВС Парламент» має стратегічне значення та спрямований на підвищення ефективності процесу прийняття рішень на території Карпатського регіону. Проект розпочався у 2011 році та створює ефективне середовище для розвитку транскордонного співробітництва через запровадження сучасної комунікаційної системи на рівні органів влади та самоврядування, громадських організацій та експертів. Зі словацької сторони проект координується головним партнером – Агенцією регіонального розвитку «Полонини», з української сторони – Міжнародною Асоціацією інституцій регіонального розвитку.

Основою інформаційної інфраструктури Закарпатської області повинна стати єдина інформаційно-аналітична система органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Програмою передбачено створення обласної системи інформаційних ресурсів, впровадження системи електронного підпису в органах виконавчої влади області, впровадження програмного забезпечення з відкритим кодом, забезпечення розвитку обласного сегмента мережі Інтернет, забезпечення технічного захисту інформації.

Наприкінці 2012 року Інститут транскордонного співробітництва (м. Ужгород) виграв грант на проект зі створення в Закарпатті першого у Східній Європі Міжнародного центру транскордонного співробітництва.

Висновки і перспективи подальших розробок. Таким чином, визначальна роль у розбудові транскордонного співробітництва в Україні належить цільовому фінансуванню проектів і програм, можливості самостійного вибору стратегічно важливих проектів для регіону з боку місцевих органів влади та підтримці з боку держави. Необхідним є подальше удосконалення системи фінансування програм транскордонного співробітництва із залученням коштів із державних та місцевих джерел, а також недержавних коштів та коштів міжнародних програм. Децентралізація влади, інформатизація суспільства буде сприяти широкому залученню громадськості до реалізації проектів транскордонного співробітництва та посиленню їх економічної складової, що в подальшому має бути покладено в основу формування державної та регіональної політики Закарпатської області в галузі транскордонної співпраці.

Основою ефективного та результативного співробітництва прикордонних територій на міжрегіональному та транскордонному рівні має бути надання регіональним органам

влади – обласним, районним і місцевим органам нижчого рівня підпорядкування, законодавчо обумовлених повноважень для реалізації активної регіональної політики у сфері закордонного співробітництва у напрямку здійснення спільної проектної діяльності з метою залучення коштів на розвиток економіки регіону.

У результаті активізації транскордонного співробітництва на Закарпатті буде створено перший у Східній Європі Міжнародний інформаційний центр транскордонного співробітництва, функціонування якого сприятиме активізації роботи донорських організацій з представниками ділових кіл, громадських організацій та бізнесових структур області і України в цілому, а також доведенню інформації про наявні програми у цій сфері, поширенню інформації про можливості міжнародного фінансування проектів транскордонного співробітництва.

Список використаної літератури

1. Долішній М. І. Вигоди геополітичного і географічного розташування території: питання методології регіональної економіки / М. І. Долішній, Г. С. Ємець, О. С. Передрій. – Ужгород: НАН України, Інститут регіональних досліджень, 1995. – 42 с.
2. Стратегія розвитку транскордонного співробітництва в Карпатському регіоні «Карпати 2004–2011 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eu.prostir.ua/data?t=2&q=453>.
3. Указ Президента України «Про Стратегію економічного та соціального розвитку України «Шляхом європейської інтеграції» на 2004–2005 роки» від 28.04.2004 р. № 493 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/493/2004>.
4. Регіональна стратегія розвитку Закарпатської області до 2015 року (рішення сесії обласної ради від 26 грудня 2006 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.carpathia.gov.ua/ua/135.htm>.
5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2011–2015 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1088-2010-п>.
6. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.08.2006 р. № 447-р «Про схвалення Концепції створення індустріальних (промислових) парків» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/447-2006-%D1%80>.
7. Рішення Закарпатської обласної державної адміністрації від 26.06.2007 р. «Про програму створення індустріальних парків на території області на 2007–2012 роки» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.carpathia.gov.ua/data/upload/catalog/main/ua/3334/182_dod_2010.zip.
8. Рішення Закарпатської обласної ради від 12.03.2008 р. «Про програму створення індустріальних парків на території області на 2008-2012 роки» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakarpat-rada.gov.ua/docs/rishennya/5/30_sesion/rish_1146.pdf.
9. Програма транскордонного співробітництва Угорщина – Словаччина – Румунія – Україна 2007–2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.huskroua-cbc.net/ua.
10. Програма транскордонного співробітництва Польща – Білорусь – Україна на 2007–2013 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.pl-by-ua.eu/upload/ua.
11. Нусер Е. Стан співробітництва Закарпатської області в контексті євроінтеграційного курсу [Електронний ресурс] / Е. Нусер. – Режим доступу: <http://carpaty.net/?p=9500&lang=uk>.
12. Розпорядження голови обласної державної адміністрації від 10.12.2010 р. № 828 «Про Програму розвитку транскордонного співробітництва Закарпатської області на 2011–2015 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.carpathia.gov.ua/data/upload/publication/main/ua/7360/101012_rozp_827_programa_rozviktu_tks.pdf.

Прийнято до друку 15.03.2013